

**ONDERWIJS
ONDERSTEUNEN**

INHOUD

VOORWOORD	9
ONDERWIJSONDERSTEUNING INGELEID	15
1. Aanleiding	15
2. Over welke ondersteuning gaat het?	16
3. Wat is onderwijsondersteuning?	19
4. Een conceptueel kader voor onderwijsondersteuning	21
ALLES IS CONTEXT	25
1. Waarom we evolueren naar inclusief onderwijs	25
1. Inclusief onderwijs is internationaal de norm	26
2. Inclusief onderwijs is kwaliteitsvol en duurzaam onderwijs	31
3. Shifts in denken	33
4. De remmende voorsprong of stimulerende achterstand	38
2. Wat de context van onderwijsondersteuning bepaalt	41
1. Het recht op inschrijving en bemiddeling	42
2. Leerlingenbegeleiding en het CLB	44
3. De stappen richting een inclusief onderwijssysteem	46
4. Het recht op inclusie in de grondwet	51
5. Het recht op redelijke aanpassingen	52
6. Redelijke aanpassingen in 't kort	53
7. Het zorgcontinuüm in 't zo kort mogelijk	56
8. Het handelingsgericht proces in 't kort	62
9. De slagboom: het verslag	66

10. Inschrijving onder ontbindende voorwaarde (IOV)	67
11. Het individueel aangepast curriculum (IAC)	68
3. De onderwijscontext in cijfers	72
1. Gewoon onderwijs en leerlingen met zorgbehoeften	72
2. Gelijke onderwijskansen	74
3. Buitengewoon onderwijs	75
4. Uitsluitingen en schorsingen	77
5. Vroegtijdig schoolverlaters en NEET-jongeren	78
6. Middelen	79
4. Een internationaal perspectief	83
1. Inclusief onderwijs in Europa	83
2. Waarom hinkt het Vlaamse onderwijs achterop?	84
5. Urgentie overstijgt de consensus	88
1. Waar is de urgentie?	88
2. Exclusieve inclusie?	89
3. Scholen van ongelijkheid?	89
4. Onrust en willekeur?	90
5. Het inschrijvingsrecht uitgehold?	90
6. Wat is het plan?	91
7. Hoeveel beleid is er nodig?	91
8. Successen vieren!	92
9. En toch, en toch...	92

ONDERWIJS ONDERSTEUNING	95
1. We zijn (nog maar) begonnen	96
1. Ondersteuningsexpertise	96
2. Ondersteuning conceptualiseren	97
2. Van zorgcontinuüm naar ondersteuningsveld	99
1. Het zorgcontinuüm kritisch bekeken	99
2. Het zorgcontinuüm in de praktijk	101
3. Het zorgcontinuüm representeert niet het ondersteuningsgebied	109
4. Onderwijsondersteuning is <i>veldwerk</i>	110
5. Van continuüm naar veld	111
3. Onderwijsondersteuning in vijf grondslagen	116
Stelregel 1 - Kwaliteitsvol onderwijs is de beste ondersteuning	117
Stelregel 2 - Inclusie in het onderwijs is vertrek- en eindpunt van ondersteuning	133
Stelregel 3 - De ondersteuningsvraag als contextvraagstuk	145
Stelregel 4 - Ondersteuning is veranderingsgericht	155
Stelregel 5 - De kracht van ondersteuning zit in de interdisciplinaire samenwerking	173
NASCHRIFT. EVOLUEREN NAAR SCHOLEN VOOR IEDEREEN	183
Bijlage 1: Onderwijskundige expertise voeden?	191
Bijlage 2: Het O2-onderzoek: ondersteuning ondersteunen	194
Eindnoten	199

VOORWOORD

Er is een tijd voor en een tijd na het M-decreet, althans in het onderwijs.

Het M-decreet, niet meer dan een eerste stap in het proces om aan de verantwoordelijkheden tegemoet te komen waartoe we ons via internationale verdragen hadden verbonden, werd ongewild een katalysator en zondebok voor heel wat zaken die misliepen in het onderwijs. Dat het de vinger op de wond legde, is op zich al een verdienste. Nog belangrijker was dat het recht op inschrijving, op redelijke aanpassingen en ondersteuning in het onderwijs wettelijk werd verankerd. Voor ouders en organisaties die al jaren ijverden voor een goed ondersteund inclusief onderwijs is dat niet meer dan een mijlpaal. Om aan dat recht op ondersteuning tegemoet te komen werd het 'ondersteuningsmodel' met 'ondersteuningsnetwerken' en 'ondersteuningsteams' geïnstalleerd.

Meer dan een mijlpaal is dat een heuse big bang. Het markeert het ontstaan van een nieuwe onderwijsprofessional (de ondersteuner, vandaag ook 'leerondersteuner' genoemd) en opdracht (onderwijsondersteuning, vandaag ook 'leersteun' genoemd). Vandaag zijn ze met vier- à vijfduizend verbonden aan 43 leersteuncentra.

Die (leer)ondersteuner als nieuwe functie vereist een combinatie van specifieke bekwaamheden en kennis. Maar wat kan of moet dat inhouden? Wat is een theoretische basis voor 'onderwijsondersteuning'? Waarop kan de ondersteuner zich beroepen? Die (leer)ondersteuner werd er ook zomaar tussen geworpen. Het professionele onderwijsveld is al druk bezet met (zorg)leerkrachten, leerlingbegeleiders, CLB-begeleiders en pedagogisch begeleiders. Wat heeft ondersteuning/leersteun daaraan toe te voegen? Of nog belangrijker, vanuit welke rol of welk mandaat dient die ondersteuner zich te profileren en samen te werken?

Ook de ondersteuningsnetwerken waren vragende partij voor een wetenschappelijke begeleiding en fundering van hun handelen. Vier voorafgaande gespreksrondes

bevestigden de nood aan een kennisbasis en aan professionalisering. Aan een duidelijke rol van de ondersteuner ook, te midden van de andere betrokkenen (ouders, CLB, school, pedagogische begeleiding), en aan instrumenten en tools in functie van de organisatie van een kwaliteitsvolle ondersteuning en communicatie.

De AP Hogeschool selecteerde het onderzoeksvorstel voor financiering van multidisciplinair onderzoek. Het onderzoeksteam – samengesteld vanuit de disciplines orthopedagogie, onderwijs, ergotherapie en sociaal werk – kon aan de slag. De rode draad in het onderzoeksopzet was van bij de aanvang participatief en actiegericht: hoe kunnen we de beginnende ondersteuners ondersteunen, tegelijkertijd data verzamelen in functie van de onderzoeksvragen en door snel terug te koppelen opnieuw van betekenis zijn voor de ondersteuningspraktijk?

Geen eenvoudige oefening. Het werd pas echt participatief toen Anke als ondersteuner vanuit het toenmalige ondersteuningsnetwerk VOKAN het onderzoeksteam kwam versterken. Samen zochten we voortdurend naar een betere afstemming van de onderzoeksacties op de complexe praktijk van de ondersteuner. Alsof het nog niet uitdagend genoeg was, kwam daar plots een pandemie bovenop. Ook in die periode zijn we blijven zoeken naar hoe we voor ondersteuners van betekenis konden zijn. Een beknopte beschrijving van het onderzoeksverloop en onze methodologie vind je in bijlage 2.

Van bij de aanvang was het duidelijk: in dit praktijkgerichte onderzoek primeert altijd de praktijk. Een praktijk die bovendien voortdurend in ontwikkeling was of is. We begonnen met een M-decreet, ondersteuningsnetwerken en ondersteuningsteams, en we eindigden onze onderzoeksperiode met het vooruitzicht op een leersteundecreet en leersteuncentra. Binnen die ontwikkelingen hielden we vast aan het concept 'onderwijsondersteuning' en de vraag: hoe komen we tot een kader voor kwaliteitsvolle onderwijsondersteuning, ongeacht de context, de organisatie, de wetgeving, het beleid enzovoort? Het perspectief vanuit ondersteuning, de ondersteuner, stond voortdurend centraal. Wat heeft die nodig om tot kwaliteitsvolle ondersteuning te komen?

Met die praktijk voor ogen wilden we evenmin een traditioneel onderzoeksrapport afleveren met kwantitatieve data, verantwoorde onderzoeksmethodes, geclusterde uitspraken en een afsluitend advies voor deze of gene. Elke output van dit onderzoek

zou en moest herkenbaar, bruikbaar en toegankelijk zijn. Na het eerste jaar gingen we met het artikel 'Een kader voor kwaliteitsvolle ondersteuning' (verschenen in *Welwijs*) de hort op bij enkele ondersteuningsnetwerken. Intervisiegewijs linkten we de tekst aan de praktijk. Is wat daarin verteld wordt bruikbaar? Wat zijn noodzakelijke aanvullingen? Is dat de taal die jullie gebruiken? Wat helpt de praktijk verder? Enzovoort. Dat kader, afgetoetst aan de praktijk, zou dan de kapstok vormen voor een gids over onderwijsondersteuning, een mooi orgelpunt van vier jaar samenwerking met en voor ondersteuners.

In plaats van een orgelpunt kozen we om af te sluiten met een BANG. Een boeiende onderzoeksperiode afronden op het moment dat een pandemie officieel ten einde is, vraagt om ontmoeting en feest. Het eerste tweedaagse Internationale Congres voor Onderwijsondersteuning (17-18 december 2022) was een feit. Met inspirerende sprekers, culturele tussendoortjes, maar vooral veel tijd en ruimte voor kennisdeling vanuit de praktijk. Twee derde van het workshopaanbod gebeurde door ondersteuners voor ondersteuners. Het congres was bedoeld als een hart onder de riem voor de ondersteuners, die vaak in een moeilijke spreidstand werken, als een grote dankjewel voor iedereen die de voorbije vier jaar op een of andere manier betrokken was bij het onderzoek.

Terug naar de orde van de dag zonder gids dan maar? Dat konden we nu ook weer niet laten gebeuren. Na vier jaar samenwerken hadden we een goed beeld van de noden en obstakels binnen onderwijsondersteuning. Het zou schuldig verzuim zijn mochten we daar met al onze informatie niet proberen alsnog aan tegemoet te komen. Ruim twee jaar na afronding van het O2-onderzoek – ondertussen al anderhalf jaar beschikbaar in voorbestelling bij de uitgeverij – en na het verschuiven van tig deadlines, is het er eindelijk: *Onderwijs ondersteunen. Gids voor leersteuncentra*.

Wat is het dan geworden? In de eerste plaats een gids die de ondersteuner (of iedereen die bij ondersteuning betrokken is) door ons onderwijslandschap gidst vanuit het perspectief van ondersteuning. Ondertussen zal het je al opgevallen zijn dat we steeds consequenter de termen ondersteuner (i.p.v. leerondersteuner) en (onderwijs)ondersteuning (i.p.v. leersteun) gebruiken. Het is onze poging om 'onderwijsondersteuning' als concept zo universeel mogelijk te benaderen. Internationaal is de term *additional support* gangbaar. Dat betreft die ondersteuning die het schoolteam en/of leerlingen extra,

aanvullend nodig hebben om leerlingen met bepaalde ondersteuningsnoden kwaliteitsvol onderwijs te kunnen bieden.

Terwijl we het conceptueel model pas in het tweede deel van de gids volledig uitklaren, introduceren we het snel in 'Onderwijsondersteuning ingeleid' (net zoals we dat in het onderzoek deden). We hopen hiermee je blik te beïnvloeden bij het behappen van het eerste deel en je warm te maken voor wat nog komt in het tweede deel.

Het eerste deel beschrijft de onderwijscontext in Vlaanderen, en dan meer bepaald die aspecten die van betekenis kunnen zijn voor de ondersteuner. Tijdens het onderzoek viel op dat er amper een gemeenschappelijke kennisbasis is voor de ondersteuner of dat die ontbreekt. Wat moet de ondersteuner minimaal weten over de context waarin die terecht komt? Welke wetgeving hebben ze achter zich? Wat is handig om te weten over redelijke aanpassingen of het zorgcontinuüm? Wat is de stand van zaken rond inclusief onderwijs in Vlaanderen? Enzovoort. Van het recht op inschrijving tot het individueel aangepast curriculum en alles daartussen, hoe is het bedoeld en wat maken we ervan? Ondersteuning richt zich vooral op kwetsbare leerlingen, maar wie zijn dat? Om daar een zicht op te krijgen gebruiken we concreet cijfermateriaal. Vanuit een internationaal perspectief proberen we ook helderheid te creëren in de middelendiscussie. Het eerste deel sluiten we af met een op ons onderzoek onderbouwde reflectie over ondersteuning in de onderwijscontext van vandaag. Het geheel wisselen we af met wat we 'gedachtesprongen' noemen – vragen ter reflectie – en hier en daar een praktijktip.

In het tweede deel zoomen we voluit in op een conceptualisering van onderwijsondersteuning, met het eerder gepubliceerde kader als kapstok. Het conceptueel model bouwt zichzelf op rond enkele eenvoudige vragen die niet zomaar eenduidig te beantwoorden zijn. Wanneer is ondersteuning nodig? Wat is dan ondersteuning? Hoe te ondersteunen? Het onderbouwen van een theoretisch kader voor ondersteuning vraagt taal, misschien een andere of nieuwe taal, daar waar de huidige taal soms tekortschiet of niet passend is. We zijn benieuwd of die ingang zal vinden. Het conceptueel kader is opgebouwd rond wat we denken dat de essentie is. Wat is de basis van goed onderwijs? Wat is de essentie van inclusie? Wat is de rol van de ondersteuner? Heb je een mandaat of krijg je dat? Hoe werken we samen? Enzovoort. Naar de essentie dus, maar steeds vanuit het perspectief van de ondersteuner en links en rechts onderbouwd met onderzoeksresultaten

(uitspraken, bevindingen). Ook hier vind je bij elk onderdeel gedachtesprongen: vragen die peilen naar voorkennis of meningen, of aanzetten tot reflectie. Met het conceptueel kader pretenderen we niet de waarheid over ondersteuning in pacht te hebben, het is slechts een mogelijke interpretatie van de werkelijkheid, we kunnen alleen maar hopen iedereen die bezig is met onderwijsondersteuning een duwtje in de rug te geven.

De gids is bedoeld als basis, als *need to know* voor de (beginnende) ondersteuner, als toetsing voor de praktijk, als inspiratie om op verder bouwen, om kansen te zien waar het vastloopt, als houvast voor als de richting onduidelijk is, om te begrijpen waarom het moeilijk loopt, als iets om op terug te vallen als ...

In de aanloop van de publicatie van deze gids denderen de ontwikkelingen voort. De organisatie van onderwijsondersteuning in Vlaanderen gebeurt ondertussen via autonome leersteuncentra en er is een adviesrapport met een plan om te evolueren naar scholen voor iedereen. De weg naar een inclusief onderwijssysteem lijkt eindelijk ingeslagen. Welke richting het ook uit gaat, onderwijsondersteuning zal altijd een noodzakelijk deel zijn van een zorgzaam onderwijs.

Het was een voorrecht om vanuit onze positie op de eerste rij deze nieuwe praktijkontwikkelingen te volgen. Grote dank aan iedereen die heeft bijgedragen aan het onderzoek en de ontwikkeling van deze gids.

Beno, Deborah, Leen en Anke

ONDERWIJS- ONDERSTEUNING INGELEID

1. AANLEIDING

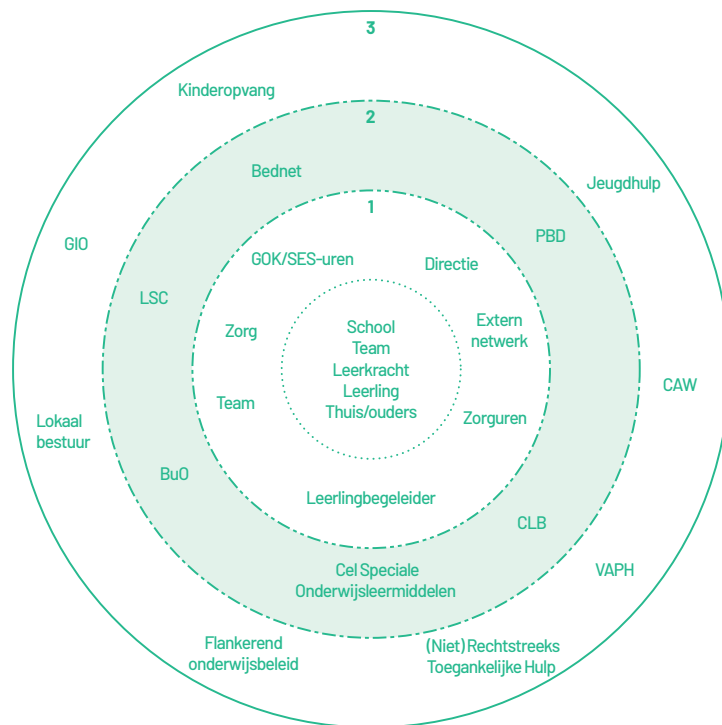
In het kader van het praktijkgericht onderzoek *Ondersteuning ondersteunen (O2)*¹ werden vanuit verschillende onderzoeksacties de (toenmalige) ondersteuningsnetwerken vier jaar gevolgd. Een multidisciplinair onderzoeksteam met onderzoekers uit onderwijs, sociaal werk, orthopedagogie en ergotherapie volgden hoe ondersteuning wordt georganiseerd, hoe ondersteuningsvragen worden verhelderd en beantwoord, welke rol en mandaat ze opnemen, hoe er interprofessioneel wordt samengewerkt, op welke hiaten ze botsen ... Kortom, hoe die nieuwe functie van ondersteuner in het onderwijs handen en voeten krijgt.

Geïnspireerd door een eerste reeks interviews met ondersteuners en de toenmalige verantwoordelijken binnen de ondersteuningsnetwerken introduceerden we in het eerste jaar van het onderzoek een conceptueel kader voor kwalitatieve onderwijs-ondersteuning dat we in het verdere onderzoek regelmatig terugkoppelden naar de praktijk, bediscussieerden, verfijnden, aanvulden en corrigeerden.

2. OVER WELKE ONDERSTEUNING GAAT HET?

Met de invoering van het ondersteuningsmodel (2017) werd een onmisbare schakel geïnstalleerd voor meer inclusief onderwijs in Vlaanderen. Vandaag vormen bijna vijfduizend ondersteuners (3600 vte) verdeeld over 43 leersteuncentra een nieuwe groep onderwijsprofessionals die het onderwijsveld vervoegt met maar één duidelijk doel: inclusief onderwijs ondersteunen. Daarnaast zijn er nog diverse maatregelen, acties en actoren die zich richten op het versterken van het onderwijs, inspelen op specifieke lokale uitdagingen of de ondersteuning van kwetsbare leerlingen.

Een schoolteam staat er niet alleen voor. Er zijn extra middelen voor zorgverbreding, ondersteunende diensten voor onderwijs en diverse mogelijkheden om samen te werken met plaatselijk beleid of actoren binnen welzijn of jeugdhulp. We brengen alles samen in drie ondersteuningscirkels.

Figuur 1. Ondersteuningscirkels rond en verbonden met onderwijs

De eerste ondersteuningscirkel omvat de middelen die autonoom kunnen ingezet worden en zijn toegekend aan elke school. Het betreft o.a. de middelen voor zorgverbreding zoals de zorg-, GOK- of SES-uren opgenomen door zorgleerkrachten (al dan niet in een zorgteam of met een zorgcoördinator) en leerlingbegeleiders. Schoolteam en directie zijn cruciaal in de ondersteuning van alle leerlingen, het klasgebeuren, de collega's en de relatie met de ouders. Zij staan in voor de algehele werking en kwaliteit van de school, gericht op alle leerlingen. Onder het extern netwerk in deze cirkel verstaan we alle hulpbronnen die de school kan activeren. Voorbeelden zijn een actieve ouderwerking of ouderparticipatie, samenwerking met de buurt, contacten met welzijnsorganisaties of jeugdwerkingen, ondersteuning vanuit het plaatselijk beleid, de scholengroep of -gemeenschap, het onderwijsnet, partnerscholen, deelname aan plaatselijke of Europese projecten, samenwerking met hoger onderwijs, vrijwilligers, stagiairs, ... Kortom, alles wat de school uit de kast kan halen om het leerkrachtenteam en het onderwijs aan alle leerlingen te versterken. Goed onderwijs waar iedereen welkom is, is de beste ondersteuning.

De tweede ondersteuningscirkel bevat de ondersteunende diensten binnen het onderwijs. In eerste orde zijn dat de Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB) met een focus op ondersteuning van de leerling, handelingsgerichte diagnostiek, een adviserende rol voor de leerkracht en school, en een draaischijffunctie naar verdere hulpverlening. Vervolgens zijn er Pedagogische Begeleidingsdiensten (PBD) met hun focus op de onderwijskwaliteit, de basis- en verhoogde zorg. In tweede orde zijn er de Leersteuncentra (LSC), die in actie komen op basis van een verslag van het CLB wanneer de basis- en verhoogde zorg niet volstaan. Voor specifieke leermiddelen kan een school terecht bij de Cel Speciale Onderwijsleermiddelen.

In de derde cirkel vinden we voorbeelden van mogelijke partners voor de school, al dan niet gefinancierd vanuit het Departement Onderwijs en Vorming. Onder 'Flankerend onderwijsbeleid' verstaan we het geheel van acties van een plaatselijke overheid om, vertrekkend vanuit de lokale situatie en aanvullend bij het Vlaams beleid, een onderwijsbeleid te ontwikkelen in samenwerking met de lokale actoren.² Daarnaast zijn er heel wat tijdelijke of duurzame initiatieven en projecten die ontstaan vanuit specifieke plaatselijke noden. Die krijgen vorm via samenwerkingen met actoren vanuit andere

beleidsdomeinen (Welzijn, Opgroeien, Jeugd) of in samenwerking met organisaties binnen Jeugdhulp of het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH).

Enkele voorbeelden:

- **Samen tegen schooluitval** is een netoverstijgende samenwerking die vanuit een partnerschap of netwerk tussen CLB's, PBD's, lokale welzijns- en/of jeugdhulporganisaties en justitie de strijd tegen spijbelen en schooluitval aangaat.
- Het **Trampoline-project**, ondersteund door de Provincie Antwerpen, wil kinderen een goede startpositie geven voor een succesvolle schoolloopbaan via begeleidings-trajecten voor lokale besturen. Het is uitgerold in zeven lokale besturen en zet in op kwaliteitsvolle basisvoorzieningen voor kinderen van 0 tot 6 jaar.
- **Globale individuele ondersteuning (GIO)** is een laagdrempelige en snel inzetbare hulp voor kinderen met een (vermoeden van) handicap die starten in de kinderopvang, kleuterklas of het eerste leerjaar, en wil die overgangsmomenten ondersteunen. GIO biedt individuele psychosociale begeleiding en praktische hulp. Ouders kunnen GIO aanvragen bij zorgaanbieders.
- **Vzw Krijt** ondersteunt scholen om drempels m.b.t. armoede te identificeren en een beleid te ontwikkelen om deze drempels zo goed mogelijk weg te werken. Ze staan scholen bij in het vormen van armoedevaardig schoolpersoneel en het verminderen van financiële stress voor zowel de school als de ouders.
- **Ris+K** is een samenwerking tussen de stad Leuven, Leuvense scholen, welzijnspartners, Lokaal Overlegplatform Leuven, ... met als doel onder andere het aantal jongeren dat vroegtijdig de school verlaat te doen dalen, te zoeken naar de beste vormen van begeleiding en moeilijke situaties te herstellen en voorkomen.

Diensten en organisaties vanuit jeugdhulp of het VAPH die instaan voor specifieke hulp aan gezinnen, kinderen en jongeren hebben vanzelfsprekend te maken met onderwijs, de school en ondersteuning. Hoe beter de samenwerking tussen school, CLB, ouders en hulpverlening, hoe beter een school en een leerling zich ondersteund weten.

Deze gids verdiept zich in onderwijsondersteuning vanuit de huidige leersteuncentra (LSC) en hoe die te realiseren vanuit die tweede ondersteuningscirkel. Een positie die bepalend is voor o.a. de autonomie of afhankelijkheid van ondersteuners, het mandaat dat ze krijgen of (maar) kunnen opnemen, en de kansen of de obstakels die ze tegenkomen bij het realiseren van inclusief onderwijs.

3. WAT IS ONDERWIJS ONDERSTEUNING?

'Onderwijsondersteuning', '(leer)ondersteuning', 'ondersteunen' en 'leersteun' zijn relatief nieuwe concepten in het Vlaamse onderwijs. Als enig houvast hebben we het wetgevend kader en de ervaringen uit het geïntegreerd onderwijs (GON), buitengewoon onderwijs (BuO) en acht jaar ondersteuningsmodel. Art. 6 van het decreet leersteun omschrijft wat het onderwijsbeleid onder 'leersteun/ondersteuning' verstaat:

🔗 Art. 6. Leersteun is ondersteuning die:

- 1° *de maximale ontplooiing, de leerwinst, het welbevinden, de zelfredzaamheid en de volwaardige participatie bevordert van leerlingen met specifieke onderwijsbehoefte in het gewoon basis- en secundair onderwijs die beschikken over een GC-verslag, IAC-verslag of OV4-verslag;*
 - 2° *de competenties versterkt van leerkrachten en schoolteams in scholen voor gewoon basis- en secundair onderwijs in het begeleiden van leerlingen met specifieke onderwijsbehoefte en het creëren van een inclusieve klaspraktijk en schoolcultuur;*
 - 3° *leerlinggericht, leerkrachtgericht of teamgericht ingezet wordt.*³
-

In 't kort:

'Het doel van ondersteuning is inclusief onderwijs realiseren en versterken in de klas en de school.'

Om dit invulling te geven ontbreekt het weliswaar aan een theoretische basis en/of concrete aanknopingspunten. Hoe zou dat er dan kunnen uitzien?

Gedachtesprongen

- ... Wat versta je onder 'een inclusieve klaspraktijk en schoolcultuur'?
- ... Wat is dan de noodzakelijke of wenselijke kennisbasis van de ondersteuner?
- ... Hoe positioneert de ondersteuner of het leersteuncentrum zich in die drie ondersteuningscirkels?
- ... Wat maakt ondersteuning echt 'ondersteuning'?
- ... Hoe ondersteunen we teamgericht?
- ... Hoe ondersteunen we in een context die soms huiverachtig staat tegenover inclusie?

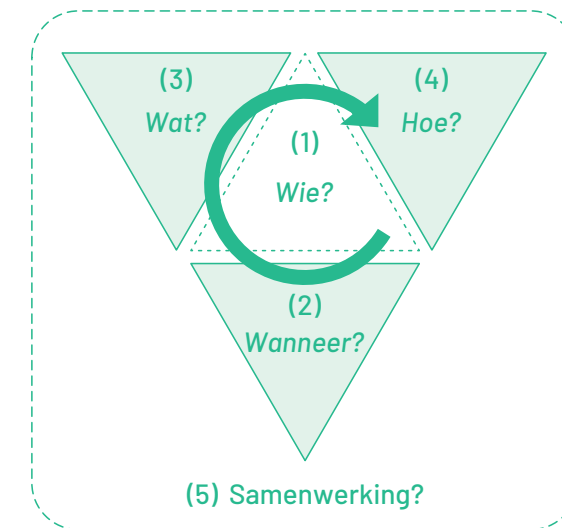
Praktijktip

Het decreet leersteun brengt duidelijkheid over de opdracht van de leersteuncentra. Als ondersteuner hoef je niet meer te twijfelen: je hebt het mandaat om met en in de school te werken aan een inclusieve klaspraktijk en een inclusieve schoolcultuur. Het is belangrijk dat alle betrokkenen dat weten.

4. EEN CONCEPTUEEL KADER VOOR ONDERWIJS ONDERSTEUNING

Een theoretisch of conceptueel kader ontstaat niet uit zichzelf. Het is altijd een reflectie van een praktijk of een weergave van een realiteit. Het komt uit de praktijk en keert erin terug. Net als in het onderzoek introduceren we bij de start van deze gids het kader voor kwaliteitsvolle ondersteuning zonder er hier al te diep op in te gaan. Om grip te krijgen op wat ondersteuning kan zijn, vertrekken we vanuit de basisvragen:

- Voor wie?
- Wanneer?
- Wat is de focus?
- Hoe doen we het?

Figuur 2. Vertrekpunt 'Ondersteuning als concept'

1. Op WIE (of wat) is de ondersteuning gericht?

Dat lijkt de makkelijkste vraag, want dit is al meegegeven in de wetgeving. De ondersteuning kan leerling-, leerkracht- of teamgericht zijn. Een leerling met een specifieke beperking begeleiden in een leerproces, een leerkracht coachen rond klasmanagement of een team meenemen in een inclusief denken, ... Naargelang van de focus van de ondersteuning vraagt dit andere competenties en doelstellingen. Over één ding kunnen we het wel eens zijn: het uiteindelijke doel is om binnen de school en klas goed en zorgzaam onderwijs te creëren, zodat leerlingen met een specifieke onderwijsbehoefte tot leren komen. Centraal staat de relatie tussen de leerling met zijn/haar/hun thuiscontext/ouders en de leerkracht met zijn/haar/hun achtergrond, klas en team. Leren ontstaat in relatie.

2. WANNEER of WAAROM is ondersteuning nodig?

Er is ondersteuning gewenst wanneer de schoolcontext zelf niet de nodige deskundigheid en kwaliteit kan ontwikkelen om tegemoet te komen aan het leren van die leerling binnen de context van die klas, met die leerkracht, binnen die school. De volwaardige deelname aan leeractiviteiten, het leren en de ontwikkeling komen in het gedrang. De leerling dreigt 'uit te vallen'. Anders gezegd: de inclusie van die leerling loopt gevaar en moet worden hersteld. Er is meer inclusief onderwijs nodig opdat de leerling binnen een gewone schoolcontext, ongeacht zijn ondersteuningsnoden, kan leren en volwaardig deelnemen. Het realiseren van dit inclusief onderwijs is de bestaansreden van de ondersteuning. Het is het startpunt en het einddoel van elk ondersteuningstraject of -proces. Het bepaalt de keuze of de ondersteuning leerling-, leerkracht- en/of teamgericht moet zijn.

3. WAT is de focus van de ondersteuning?

De focus van de ondersteuning krijgt vorm in een ondersteuningsaanbod dat aansluit op de ondersteuningsvraag die in het verslag wordt meegegeven. Toch is dit niet noodzakelijk de vraag waar de ondersteuning concreet mee aan de slag gaat. Verslagen beperken zich al te vaak tot het beschrijven van de leerling. Informatie over de klascontext die zinvol is voor de ondersteuning is vaak minimaal aanwezig. Achter de aanmeldingsvraag of vraag gelinkt aan de handelingsgerichte diagnose, schuilen andere vragen. Deze worden pas zichtbaar na het verkrijgen van een zo volledig mogelijk beeld van de (begin)situatie. Hebben we genoeg informatie over

die leerling en die leercontext? Waarop dient ondersteuning zich nu te richten: de leerkracht, de leerling of een combinatie daarvan? Welke concrete ondersteuning is dan nodig? Een ondersteuningsvraag is een contextvraagstuk en dus een inclusievraagstuk: wat heeft deze leercontext nodig om meer te kunnen inspelen op specifieke onderwijsbehoeften, op de diversiteit, ... om inclusief te worden?

4. HOE ondersteunen we?

Hoe de ondersteuning er uiteindelijk uit ziet, welk traject er gelopen wordt, is niet de verantwoordelijkheid van de ondersteuner alleen. 'Samenwerking' is een noodzakelijke voorwaarde tot kwaliteitsvolle ondersteuning. Het meeste kans op slagen heeft ondersteuning wanneer ze samen met de leercontext (school en thuis) wordt vormgegeven, uitgevoerd en opgevolgd. Is er een vraag naar expertise of eerder naar partnerschap? Is het doel van de ondersteuning helder voor iedereen of moeten we een proces lopen met vallen en opstaan? Hoe sneller ondersteuners de juiste werkvorm vinden in de ondersteuning, hoe efficiënter ze aan de slag kunnen. Gebaseerd op de ondersteuningspraktijk maken we onderscheid tussen vier ondersteuningsvormen afhankelijk van vraag en focus die zowel slaan op de ondersteuning van de leerling, leerkracht als het team.

Moet de ondersteuner in dit proces over alle noodzakelijke expertise beschikken? Neen, de ondersteuner is deel van een team dat bestaat uit verschillende disciplines. Maar ook buiten het leersteuncentrum zal met verschillende disciplines en ervaringsdeskundigen samengewerkt worden met het oog op kwaliteitsvolle ondersteuning. Het noopt de ondersteuner tot interdisciplinaire samenwerking.

Deze vier basisprincipes van ondersteuning en interdisciplinaire samenwerking worden meer concreet en volledig uitgewerkt in deel 2. Eerst worstelen we ons nog door wat contextinformatie.